

KULTURA
ARTEA
ZIENTZIA
EKONOMIA
IKUSKIZUNAK

KULTURA

ANDONI EGAÑA

LAZKAO-TXIKI: «JOINO!»

Urtearen hasierak kultur arloan berri hitsik ekarri du. Ez niretzat halere, Lazkao-Txikiren heriotzarena bezain mingarrik. Joan zaigu Joxe Migel, eta joan den eran joan delako apika, izan dugu denborarik aski, goraipamenetarako, hau edo hura kantatzeko, halako edo bestelako idazteko...

Gogoetarako ere, izan dugu nahikoa asti. Eta aitortu beharrean nago zenbaitetan tristura sentitu izan dudala Lazkao-Txiki gizon umoretsu, alai eta txistosoaren neurrira murrizturik sumatzean. Lazkao-Txiki, batipat, bertsolaria zen. Sakonean bertsolariarekin egingo genuen topo, edonondik zulatzen hasita ere. Bere umorea, hitz-jario txispaduna, alegi ona eta aldarte

hobea, azaleko postura ziren; jendearen aurrean azaltzeko modu bat.

Bertsolari ikaragarria zen Joxe Migel. Bere estiloan, izan denik onena. Bere estiloa zein zen? Bi bertsolari-mota bereiziko nituzke. Bertsoa bota ondoren entzulearen ahotan «klaro!» esaera sortarazten duena, eta bere bertsoarekin entzuleari «joino!» bat lehertarazten diona. Batak, oso segundo gutxitan entzuleak ordu erdian aterako lukeen ondorio berbera jaulkitzen du dotore tolestatua eta horrek eragiten du harekiko mirespena. Besteak, entzuleak bizitza osoa emanda ere aterako ez lukeen punta bati heltzen dio, eta daitekeena da entzuleak hainbatean bere burua harritzea espero ez zuen bide horretatik abiatzean.

Lazkao-Txiki izan da «joino-bertsoen» errege bakar eta aldaezina. Beti berriaren bila ibiliko zen, zer asmatuko, entzuleak asetzeaz gain bere burua gozatzea beharrezko bailitzaio. Agian, txikitán, daltonikoa izaki, bere adiskideek marrubi-mordoa aurkitzen zuten bitartean bera esku-hutsik itzultzeak zerbait nahiaren grina piztu ziolako.

Hargatik sortzen zidan tristura adimen urriko zenbait bertsozalek bertso-jarioa eten eta behin eta berriz errepikatu zituen txistek kontatzeko eskatzen hasteak. Hori Pavarottiri «Pintto Pintto» kantatzeko eskatzea da; ezkontzara bokadiloa eramatea; Parisa amagiarrebarekin joatea...

Jenio askok jasan dute garaikideen aurrean onarpenik ezin lortua.

Lazkaomendikoari, zorionez, ez zaio horrelakorik gertatu. Baina zelantzan nago bere itzala ez ote diogun arbola handi batetik, eskurago geneukan txikiago batera itsatsi. Datozen belaunaldien esku uzten dut, lehengora, behar zukeenera, itzul dezaten.

MARIO VARGAS LLOSA

«Ni Vargas Llosaren favoritoa naiz» esango nuke euskaldun askok ohi duen bezala favorito hitzarekin subjeto eta objektu-nahasketa egingo banu.

Kontua da, eta egia, Vargas Llosa izan dela nire idazle kuttunenetarikoa.

Gaztetan erdi gogoz-kontra hasitako *La ciudad y los perros* eta *La Casa Verde* gutxi bezain josiak geratu zitzaizkidan barruan. Gerora, batzuetan asebate egin ninduten: *La tía Julia y el Escribidor*, *Conversaciones en la Catedral*, *La Historia de Mayta...* eta inoiz zapore gazi-geza utzi ere bai: *La guerra del fin del mundo*, *El hablador...*

Nolanahi ere, eleberrietaraino «light» premia heldu zen garaietan, arin-nahiari, labur-beharrari, ulertterazari men egi-teke aurrera jarraitu zuen idazletzat neukan peruarra.

Maitea nuelako eman zidan min Peruko Presidentziarako hautagai aurkeztu zenean. Norekin eta kontserbadoreekin alajaina! Noren aurka eta komunistek eta sozialistek babesten zuten estatalizazio-prozesu indartsu bat eragin nahi zuen Alain Garciaaren aurka! Ni bere betiko faborittoa izan eta neri horrelako jugada bat egiteak fideltasun-ezak sortu ohi duen behasun gorakoak eragin zizkidan. Ez nuen ulertzen eta ez nuen ulertu nahi ere. Amodioa amodio denean baino ematen ez den erreakzioa izan nuen: nire gelan sartu, giltzari buelta eman eta ohean etzan.

Denborak gertaerei garrantzia kentzen irakatsi zidan. Azken batean, Vargas Llosarekikoa ez zen berria. Faboritismo eta ez faboritismo-kontuak ideologia zertzeladen ondorioz gauzatzen zirela ongi nekien. Loroñistak eta Bahamontistak ez ziren batarren edo bestearren zale txirrindaren gainean zuten trebetasunari begira bakarrik, beren ideologia nazionalistaren arabera baizik. Eta galbahe bikoitz hori askotan ez da justua.

Denborarekin bada, ikasi egin dut Vargas Llosarena eramaten. Eta gainera, politikoa ez baino idazlea den lekuko gisara, azalpenak ematera datorkigu. Argitaratu berria du *El pez en el agua liburu*a. Bertan, politika-munduan bizi izan dituen saltsak kontatzen dizkigu.

Lehenengo lo-orduak lapurtu dizkit. Izango ahal dira tira-tira eginda, ia etetear zegoen harreman-soka eder hura bere onera etor dadin!

ATOTXA: EUSKAL FUTBOLAREN GIPUZKOAKO BIHOTZA

Ez dakit estrainekoz eman den horrelakorik, baina egunero behintzat ez da gertatzen. Atotxa bota aurretiko azken «derby»a zela eta, Errealak eta Euskal Telebistak futbol-zelaiaren historiari buruzko bideo bat egin zuten, sarrera hartzen zuen orori oparituko zitzaiona.

Jokatu zen partidua, joan zen jendea trumilka, eta bakoi-tzak zegokion bideo-zinta jaso zuen. Eta orduan hasi ziren xextrak. Bat baino gehiago ziren kexu, bideo hori euskara hutsesan egina zelako, zenbait pertsonaiaren eritziak eta iradokizunak salbu.

Erdaldun askoren aurkako eritzia, gaitzesssssspen-irrintzia, gutxiespen-negarra eta zanpatuaren kezka entzun beharra izan dugu. Behin, eta opari batekin hainbeste jasan behar izan badute, orain ongi uler dezakete askotan eta opari ez, eskubide genuenarekin, euskaldunok jasan behar izan duguna eta egun ere jasaten duguna.

Nor bere etxean obra txiki bat egiten hastea nahikoa izaten omen da zubipe ziztrin batean bizi direnen egoeraz jabetzen has-teko. Nahiago nuke erdaldun horien haserrea ere oldozketa-bide horretara zuzenduko balitz!

HUTSERANZKO BIDAIA

Euskadiko Ezkerraren ibilbidearen inguruan agitaraturiko liburu baten izenburuaren erdipurdiko itzulpena besterik ez da goiko hori. Ez dut gainera Egido jaunaren liburua behar adinako arretaz irakurtzeko modurik izan.

Baina, izenburua baino ez bada ere, aitzakia ona izan daiteke barrua kitzikatzen dabilkidan zenbait mamu kanporatzeko. Susmoa baitut, eder-begira, tontoak ere listo bihurtzen direla, epelak sutsu, erdipurdikoak lehen mailako.

Ez dakit, zalantzak ditut, bidaiak kolektiboki ezertarako balio izan duen. Indibidualki, neuri, balio izan dit.

Abiatu, gehien zekienak arrazoi zuen garai haietan abiatu nintzen, ikastolan eta Antonianoko ikasgelatan, non politika

kezkak genituenak errez eta berez hartzen baikenien gaina ez zituztenei. Gerora pentsatu izan dut gure pekatu larria azkarregi espabilatu izana izan zela. Hobe zela gu manifestazioetara joaten ginen epokan, kiderik koldarrenen eran mezetara abiatu. Futbol-taldean hasieratik jokatu edo aulkitxoan egon Txikiren hiletara joatearen arabera zegoenean, batere joan ez eta entrenamendura azaldu. Rosa de Luxenburgo irakurri beharrean Fisika eta Kimika estudiatu. Herrian ikasi eta bizi ordekanpoan estudiatu eta ezertaz akklaratu ez.

Azkarregi espabilatu ginen, bai. Partido Nacionalista lehen hauteskundetarako zorro-zorro prestatzen hasi aurretik esaterako. Adibidez, Altsasuko Mahaia sortu baino askoz ere lehenago.

Eta geroxeago ezuste handia jasan genuen. Mezetara joaten ziren haiek, manifestazioetan ikusi genituen. Titular jokatzegatik Txikiren hiletara joan ez zirenak bizia Euskadiren alde emateko prest zeuden. Fisika eta Kimika baino ikasten ez zutenak «Euzkadik behar zaitu» aldarrikatzen zuten paparretik eta kanpoan ikasi eta itzulitako herriko seme prodigoek herriari buruzko lekzioak eman nahi zizkiguten.

Urte-mordo batean zeharkako begiradak bota genizkion elkarri. Pipertu egin ginen. Guk, galoiak erantzi nahi ezean, goitik behera begiraten genien ezjakin, arribista-talde haiei. Haiek, amorruez eta isekaz guri. Amorruez, galoiak nondik geneuzkan ez ulertu arren, bageneuzkala eta zerbaitengatik geneuzkala sumatzen zutelako. Isekaz, ustezko ala egiazko galoi horiek, behin eta berriz ezertarako balio ez zutela frogatzen zelako.

Nik, eta horretarako balio izan dit bidaiak, ikasi dut parez pare begiraten, iraganari kasorik egin gabe etorkizunari so jartzen. Gainerakoei ere horixe bera eskatzen diet. Bestela, BUPeko garaietan bezala, klariona hartu eta pizarrara irten beharko dut hau, hori eta hura esplikatzera. Eta orduan, batzuk aho-zabalik eta beste batzuk aho-zabalka geratzeko arriskuan zeundekete.